

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

דין כהן באשת יפת תואר

בגמרא במסכת קידושין (עח.) תניא, רבי שמעון בן יוחי אומר, גיורת פחות מבת שלש שנים ויום אחד, כשרה לכהונה, שנאמר (במדבר לא יח) "וכל הטף בנשים החיו לכם", והלא פנחס היה עמהם [- בין היוצאים למלחמת מדן, שנאמר להם המקרא הזה. רש"י]. ורבנן, 'החיו לכם' - לעבדים ולשפחות.

עוד איתא בקידושין (כא:) איבעיא להו, כהן מהו ביפת תואר. חידוש הוא, לא שנא כהן ולא שנא ישראל. או דילמא, שאני כהנים הואיל וריבה בהן מצוות יתירות. רב אמר מותר, ושמאל אמר אסור. ושתי לשונות נאמרו בביאור מחלוקתם, ולישנא קמא - בביאה ראשונה לדעת כולם יפת תואר מותרת אף לכהן, שהרי עיקר טעם ההיתר הוא שלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם לא נתירה לו ישאנה באיסור, וטעם זה שייך אף בכהן. ומחלוקתם בביאה שניה - שלדעת רב מותר "הואיל ואישתרי אישתרי", ולדעת שמאל אסור "דהא הויא לה גיורת וגירות לכהן לא חזיא".

תמיהת התוספות רא"ש שמא פנחס הותר ב'כל הטף בנשים' מדן יפת תואר

והנה ללישנא זו נמצא שלדעת רב כהן מותר באשת יפת תואר גם בביאה שניה, לפי זה הביא תוספות הרא"ש (קידושין עח.) את קושיית הר"ר אלחנן על ראייתו של רשב"י לכן שגירות בת פחות משלש שנים מותרת לכהן ממה שהותרו לפנחס 'כל הטף בנשים', ולכאורה אין ראייה מכך, שכן יש לומר שגירות אף פחותה מבת שלש אסורה על כהן, ומה שהתיר הפסוק לפנחס את 'כל הטף בנשים', הוא דוקא שם במלחמת מדן, שהרי בעת מלחמה יש היתר מיוחד של 'אשת יפת תואר', ולדברי רב היתר זה הוא אף בכהן.

התוספות הרא"ש מיישב את קושיית הר"ר אלחנן כך, היתר אשת יפת תואר אינו אלא כש'ראית בשביה', כלומר, בשעת שביה, בעת המלחמה. שונה מכך דבריו של משה 'וכל הטף בנשים החיו לכם' שנאמר אחרי שכבר שבו מן המלחמה, ועל כן אין לפרש היתר מדן 'אשת יפת תואר', וממילא ישנה ראייה מדבריו לכן שגירות קטנה מבת שלש שנים מותרת לכהונה.

רבי אלחנן עצמו מיישב שבמלחמת מדן כלל לא היה היתר של 'אשת יפת תואר', וזאת משום שדין זה לא נאמר אלא לאחר 'כיבוש וחלוקה'. ולהלן יבואר מהיכן דרשו דבר זה שאין דין 'יפת תואר' אלא אחר י"ד שנים של כיבוש וחלוקה. וממה שיישב התורא"ש קושיית רבי אלחנן באופן אחר, נראה שלדעתו אכן דין 'יפת תואר' שייך אף קודם לכיבוש וחלוקה, ורק שאין לפרש כן את היתר 'כל הטף בנשים' כיון שלא היה בעת המלחמה. ונמצא שנחלקו הראשונים - רבי אלחנן והרא"ש - האם דין 'יפת תואר' אינו אלא אחר כיבוש וחלוקה.

קושיית התוספות מדוע הוצרכו להביא כפרה על הרהור בנות מדן והרי הותרה להם יפת תואר

ובפרשת מטות במלחמת מדן (במדבר לא מח-ג) נאמר: "ויקרב אל משה הפקודים [- הממונים] אשר לאלפי הצבא שרי אלפים ושרי המאות. ויאמרו אל משה... ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעה וצמיד טבעת עגיל וכומז לכפר על נפשותינו לפני ה'".

ובגמרא במסכת שבת (סד.) מבואר שמשה קצף על אנשי החיל בהביאם קרבן לכפר על עצמם, ואמר להם: שמא חזרתם לקלקלכם הראשון [- של מעשה שטים, לזנות עם בנות מואב, שמא כך עשיתם גם במדן, לכן אתם צריכים קרבן. רש"י]. על כך השיבוהו: אם מידי עבירה יצאנו, מידי הרהור לא יצאנו. ועוד איתא שם בגמרא: תנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה, מפני שזנו עיניהם מן הערוה, ע"כ.

והקשו התוספות (ד"ה מידי): ואם תאמר, והא אפילו ליקח יפת תואר הותרה להם. ויישובו: ויש לומר, דמכל מקום שייך בה איסור, כדאמרין (קידושין כב.) 'וחשקת בה' ולא בחברתה. וביאר המהר"ם כוונתם, שהביאו כפרה על כך שהרהרו אף בחברתה.

יפת תואר הותרה רק בבואם לארץ או שלא הותרה במלחמת מדן שהיתה על זנות

בדומה לכך הקשה גם הפענח רזא (במדבר לא נ): תימה, למה הוצרכו לכפרה, הלא במלחמה הותרה יפת תואר. ויישב בג' אופנים: א' "שמא קלקלו בביאה שניה". ובביאור רזא דמאיר הביא דברי הדעת זקנים שכתב שלא הותרה אלא ביאה ראשונה ואשה אחת בלבד, אבל מביאה ראשונה ואילך אסור אפילו בהרהור [וכעין יישוב התוספות], ועפ"ז כתב שלכך כוונת הפענח רזא שקלקלו בהרהור. אך ודאי שאין כוונתו שקלקלו בביאה ממש, כמפורש בגמרא בשבת.

ב' "שלא הותרה יפת תואר עד ביאתם לארץ", דהיינו כדעת הר"ר אלחנן, אלא שה"ר אלחנן נקט שלא היה דין זה עד אחר י"ד שנה של כיבוש וחלוקה, והפענח רזא לא הזכיר אלא 'עד ביאתם לארץ'. ומקור לדבר מביא הפענח רזא מדרשת הפסוקים, "וזהו 'ונתן ה' בידך' ואז 'וראית בשביה'".

ג' תשובת הר"ר שמעון מייבילי"א ש"כיון דמלחמת מדן היתה על זנות, על דבר כזו, לא הותרה בזנות". ומבואר לכאורה שלפי היישוב הראשון והשלשי נאמר דין יפת תואר אף בזמן מלחמת מדן, אלא שמכל מקום הוצרכו לכפרה, או מחמת שחטאו יותר מההיתר, או משום שבמלחמת מדן דוקא לא הותרה אשת יפת תואר. ואילו לפי היישוב השני אכן לא היה דין אשת יפת תואר באותה שעה.

דרשת הספרי שדין 'יפת תואר' הוא רק במלחמת רשות

והנה בפרשת 'אשת יפת תואר', בתחילת פרשת כי תצא (דברים כא י-ב), נאמר: "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושביט שביו. וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה. והבאת אל תוך ביתך" וגו'. וברש"י הביא דרשת הספרי: "כי תצא למלחמה" - במלחמת הרשות הכתוב מדבר, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר 'ושביט שביו', שהרי כבר נאמר בשבעה אומות 'לא תחיה כל נשמה', ע"כ. ומבואר שדין אשת

מלחמת

מדין -

מלחמת

רשות או

מצוה?

יום שני ט"ו חשוון

קידושין דף עח

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

יפת תואר לא נאמר אלא במלחמת הרשות ולא במלחמת מצוה.

מעתה יש לתמוה על דברי הראשונים, הן רבי אלחנן והתוספות ראו "שבהיתר" כל הטף בנשים' לפנחס, והן התוספות והפענח ראו בכפרת אנשי הצבא, שנקטו שהיה ראוי להיות במלחמת מדין יפת תואר, אילולי סברותיהם משום שלא נכנסו לארץ או משום שמלחמת מדין היתה על הזנות. ותמוה, הלא בפשטות מלחמת מדין היא מלחמת מצוה, שנצטוו עליה בדבר ה', וכיון שכן הרי כלל לא שייך בה דין 'יפת תואר'.

דעת הרמב"ן בהנחת רוח רביעית ותחמת מכס שמדין היא 'מלחמת רשות'

והנה במנין שכחת העשין לדעת הרמב"ן (מצוה ה) מנה: שנצטוו כשנצור על עיר, להניח אחת מן הרחות בלי מצור, שאם ירצו לברוח יהיה להם דרך לנוס שמה. כי בזה נלמד להתנהג בחמלה אפילו עם אויבנו בעת המלחמה. ובו עוד תיקון, שנפתח להם פתח שיברחו ולא יתחזקו לקראתנו. שנאמר (במדבר לא ז) "ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה". ודרשו בספרי: הקיפוה משלש רוחותיה, רבי נתן אומר, תן להם רוח רביעית שיברחו. ואין זו מצות שעה במדין, אבל היא מצוה לדורות בכל מלחמת הרשות, עב"ל הרמב"ן.

ותמה המנחת חינוך על דברי הרמב"ן שנקט שמצוה זו היא 'מצוה לדורות בכל מלחמת הרשות', והרי מקור דין זה הוא ממלחמת מדין כפי שהביא הרמב"ן, ומלחמת מדין היתה מלחמת מצוה, שיצאו לה בדבר ה', ואם כן מדוע לא נלמד לדורות ממלחמת מצוה שיניחו רוח רביעית בלי מצור. וגם מדברי הרמב"ן הללו נראה שנקט שמלחמת מדין גדרה 'מלחמת רשות' ולא 'מלחמת מצוה', והדברים צריכים ביאור.

גם לענין תחומת מכס כתב הרמב"ן (שורש שלישי) בתוך דבריו, וזה לשונו: ואולי סובר בעל ההלכות בפרשת תחומת המכס, שהיא פרשה מלמדת לדורות בכל מלחמות הרשות, להקריב מן הבא בידם תרומה לה' וכו', עב"ל. ולכאורה דין תרומת מכס נלמד ממלחמת מדין, וכיצד רצה הרמב"ן לבאר שפרשה זו תלמד לדורות 'לכל מלחמות הרשות'. הרי מבואר אף כן שלדעת הרמב"ן מלחמת מדין אינה מלחמת מצוה אלא מלחמת רשות.

חילוק הרמב"ן בין מלחמת סיחון ועוג למלחמת מדין לענין גיעולי נכרים

והנה בפרשת גיעולי נכרים בפרשת מטות (במדבר לא כג) עומד הרמב"ן על כך שהזהירה התורה על הגעלת כלים דוקא במלחמת מדין "ולא אמר להם זה מתחילה בכלי סיחון ועוג שלקחו גם כן שללם, כמו שאמר (דברים ב לה) 'רק הבהמה בזנו לנו ושלל הערים אשר לכדנו'. וביאר הרמב"ן: והטעם, כי סיחון ועוג מלכי האמורי הם, וארצם מנחלת ישראל היא, והותר להם כל שללם אפילו האיסורים, דכתיב (דברים ו יא) "ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאות", ואמרו רבותינו ז"ל (חולין יז.) קדלי דחזירי אשתרי להו [- נתחי חזיר הותר להם]. אבל מדין לא היה שלהם ולא לקחו את ארצם, רק לנקום נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם, ולכן נהג האיסור בכליהם כו'.

ומתוך דברי הרמב"ן למדים אנו כי אכן 'מלחמת מדין' אף שנעשית בציווי ה', דין אחר לה מדין 'מלחמת מצוה' של 'כיבוש ארץ ישראל', ובה שונה מלחמת מדין גם ממלחמת סיחון ועוג, כי גדד מלחמת סיחון ועוג כחלק מכיבוש הארץ, ש"ארצם מנחלת ישראל היא", ואילו מלחמת מדין אין גדרה אלא נקמה במדין "ולא לקחו את ארצם, רק לנקום נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם".

מלחמת מצוה עניינה כילוי האויב מה שלא היה גדר מלחמת מדין

על פי חילוק זה כתב ליישב בספר מצות המלך (מ"ע ה ענף ג אות ד) את קושיית המנחת חינוך על הרמב"ן, כיצד למד ממלחמת מדין דין הנחת אחת מרוחות המלחמה לכל מלחמות הרשות. וזאת משום שבמלחמת מצוה יש דין כליון וכמו שנאמר 'לא תחיה כל נשמה', וכיון שכן גם אין להשאיר רוח בלא מצור, כדי לכלות את האויב לבלי השאיר לו שריד ופליט. אמנם במלחמת הרשות, וכן במלחמת מדין שאף שהיו מצווים עליה אך לא היה זה כדי לירש את ארצם אלא רק כנקמה, באופנים אלו אין דין כליון, ולכן אדברה יש מצוה להשאיר רוח אחת בלא מצור. ונמצא שלענין זה דין מלחמת מדין כמלחמת הרשות, ולכן למד הרמב"ן ממדין לכל מלחמות הרשות.

עפ"י יישב גם את עיקר הקושיא כיצד רצו הראשונים שיהיה דין 'יפת תואר' במלחמת מדין, והלא מלחמת מצוה היא, ובמלחמת מצוה אין דין 'יפת תואר'. שכן כל מה שהתמעטה מלחמת מצוה מדין יפת תואר, הוא משום שאין אני קורא בה 'ושבית שבוי' כיון שנאמר בה 'לא תחיה כל נשמה', וכדברש הספרי - אך דין זה הלא שייך רק במלחמת מצוה שעניינה כילוי לצורך כיבוש הארץ, משא"כ מלחמת מדין שכל עניינה היה 'מלחמת נקמה', בזה לא נאמר דין 'לא תחיה כל נשמה' וכיון שמתקיים בה 'ושבית שבוי', היה מתקיים בה גם דין 'יפת תואר', לולי סברות הראשונים שלא נאמר דין 'יפת תואר' אלא אחר כיבוש וחלוקה, או שבמלחמה שבאה על דבר זנות אין היתר זנות.

ביאור הפני יהושע בדעת תוספות בחילוק שבין מלחמת מדין למלחמת שבע אומות

ובאמת כבר מבוארים הדברים בדברי הפני יהושע (שבת שם) שעמד אף הוא על עיקר ההערה כיצד נקטו התוספות שבמלחמת מדין הותר להם 'יפת תואר' - שמכח זה הקשו התוספות מדוע הוצרכו להביא קרבן כפרה על ההרהור - והרי אין דין יפת תואר אלא במלחמת מצוה. ויישב הפני יהושע: משמע להו להתוספות דהאי 'מלחמת חובה' [- שבה לא נאמר דין 'יפת תואר'] היינו דוקא מלחמת שבעה אומות, משא"כ הך דהבא במלחמת מדין, אע"ג שהיתה על פי הדיבור, אפילו הכי לא דמי למלחמות שבע אומות שהן לכיבוש ארץ ישראל ועליהם נאמר 'לא תחיה כל נשמה'. הרי שביאר הפנ"י שחלוקה מהותה של מלחמת מדין ממלחמת שבע אומות "שהן לכיבוש ארץ ישראל", ואילו מלחמת מדין אינה אלא נקמה במדין.

והפני יהושע מבאר את מקור התוספות לחלוקה זו בין מלחמת מדין למלחמות שבע אומות, מדין הגעלת כלים, שהרי לגבי מלחמת שבע אומות מבואר בגמרא בחולין שאפילו קדלי דחזירי הותרו להם, ומאיידך לגבי מלחמת מדין ציום להגעיל את כליהם. והדברים תלויים זה בזה כמו שכתב הרמב"ן, שבמלחמת סיחון ועוג לא הזהירים על הגעלת כלים כי דינם היה כמלחמת הארץ שאפילו קדלי דחזירי הותרו להם. הרי מפורש שאף שמלחמת מדין היתה על פי הדיבור, מכל מקום כלפי מלחמת סיחון ועוג ושבע אומות - אין גדרה מלחמת מצוה אלא מלחמת רשות.

"דין זה

הלא

שייך רק

במלחמת

מצוה

שעניינה

כילוי לצורך

כיבוש

הארץ,

אך לא

במלחמת

מדין

שעניינה

'נקמה' ולא

'כיבוש'"

החידוש היומי מוקדש
לעילוי נשמת

הרב מנחם אליהו
ב"ר נפתלי זצ"ל

נלב"ע ז' חשון